

UNITÉ
unité

■ GEBERIT

Fluister- stille water- afvoer

Geberit Silent-db20

KNOW
HOW
INSTALLED

KNOW
HOW
INSTALLED

- Optimale geluiddemping dankzij de hoge dichtheid van het materiaal (minerale vulstof) en geluidsabsorberende ribben in de impactzones.
- Lasmethode zorgt voor duurzame verbindingen.
- Veilig dichte verbinding met elektrolasmof.
- Hydraulisch geoptimaliseerde vormgeving.
- Milieuvriendelijke en makkelijk te recycleren grondstof.
- Zonder giftige gassen/dampen bij verwerking of bij brand.
- Diameter 56 mm tot en met 160 mm; breed fittingassortiment.
- www.geberit.be

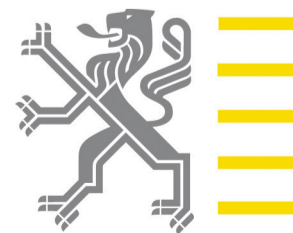

Verantwoordelijke Unité: Emmanuel Van Oost
Medewerkers: Emilia Ockerman, Liese Bosmans, Stien Pauwels, Wouter Verbiest, Jana Van Humbeek, Machiel Van Nieuwenhove, An-Sofie Michiels, Annelies Belemans, Hannelore Thomas, Lennert Rasking, Amélie Jageneau

Existenz VTK vzw (Blok 6, Studentenwijk Arenberg 6/0 - 3001 Heverlee)
Voorzitster: Simona Nikova
Vice-voorzitter: Lennert Rasking
Beheerder: Astrid Tijskens
www.existenz.be

Vlaamse overheid

Met de steun van KULeuven, departement Architectuur
Speciale dank aan drukkerij ACCO

Cover: Annelies Belemans

UNITE 2

Jaargang 4

Geliefde lezers,

Et voilà! Hier is hij dan, de tweede editie van de Unité in het Existenzjaar 2013-2014!

We zijn dubbel gelukkig: niet enkel omdat we geloven dat we echt een mooie editie mogen presenteren, maar daarnaast ook omdat dit gebeurt op ons favoriete evenement, de Existenzweek '14! Eerlijk toegegeven, het was zwaar. We hebben het beste van onszelf moeten geven om zowel de Unité als de week fantastisch te maken. Maar we zijn dan ook fier op het resultaat.

Het thema van deze editie is "Brussel" in lijn met het debat "Bizar Brussel" op de week. Veel redenen hoeven we niet aan te halen om deze keuze te rechtvaardigen, Brussel heeft immers op alle vlakken enorm veel te bieden. Maar in het bijzonder hopen we met deze Unité jullie interesse te prikkelen voor onze fascinerende hoofdstad. Het is immers een spijtige zaak dat veel studenten zo weinig betrokken zijn bij Brussel terwijl het zich slechts op twintig minuutjes van onze universiteitsstad bevindt. De verschillende artikels bestrijken dan ook een brede waaier aan onderwerpen, gaande van kleinschalige en experimentele projecten zoals de collectieve moestuinen in Brussel tot de grootse werken in de Europese wijk.

Verder zal het u misschien wel opvallen dat in deze editie enkele van de standaardrubrieken niet aanwezig zijn. We hebben immers het geluk om twee boeiende bijdrages te mogen presenteren van zowel Lieven De Cauter als Patrick Janssens. Lieven De Cauter pleit in zijn column voor het belang van activisme in de stad, wat nauw aansluit bij de thematekst over het experimentele karakter van Brussel, terwijl de column van Patrick Janssens een kritische noot plaatst bij enkele recente uitspraken van Stephane Beel. De aanpak van deze Unité is bijgevolg iets anders, maar de inhoud daarvoor zeker niet minder boeiend. We zouden zelfs voorzichtig durven zeggen dat het nog interessanter is. Maar goed, oordeelt u vooral zelf. Bestel een koffietje, claim een plek in de greenroom of het café en geniet van een rustig moment met deze Unité!

Veel leesplezier,

Het Unité-team

4 / AHA

6 / IN DE KIJKER

8 / THEMA

12 / COLUMN LIEVEN
DE CAUTER

14 / DE WEEK

16 / IN BEELD

20 / OP EIGEN BODEM

22 / GRENS-
OVERSCHRIJDEND

24 / BUITEN DE LIJNEN

27 / ERASMUS

28 / REPORTAGE

30 / COLUMN PATRICK
JANSSENS

31 / KALENDER

DIRK SNAUWAERT

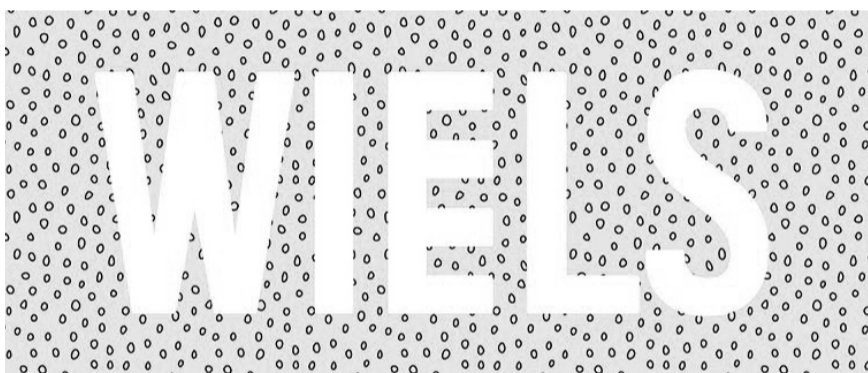
WIELS BRUSSEL

AHA

Gelegen langs de drukke 'spoorrivier' van het station Brussel-Zuid bevindt zich Wiels, het Brussels Centrum voor Hedendaagse Kunst. De instelling is gevestigd in het opmerkelijke hoekgebouw van de voormalige brouwerij Wielemans-Ceuppens.

Wiels bestaat slechts sinds 2007, maar is er in die opmerkelijk korte periode in geslaagd zich te profileren als een van de meest toonaangevende instellingen voor hedendaagse kunst in België. Dankzij enkele spraakmakende tentoonstellingen van onder andere Luc Tuymans, Francis Alÿs en Mike Kelley bewees het centrum haar belang op nationaal en internationaal vlak. Daarnaast heeft Wiels, dankzij enkele innovatieve projecten, ook een belangrijke sociale functie in de gemeente Vorst.

Unité kreeg de unieke kans om een interview af te nemen van de artistiek-directeur Dirk Snauwaert. Goed voorbereid met enkele doordachte vragen begonnen we een gesprek met deze interessante persoon. Uiteindelijk bleek het uitschrijven van een interview met de talrijke uiteenlopende antwoorden moeilijker dan verwacht. Desalniettemin deden we een poging om dit boeiende gesprek in een tekst te gieten.

WIELS

In slechts zeven jaar is Wiels er in geslaagd zich te plaatsen in de internationale cultuurwereld. Hoe is dit succesverhaal tot stand gekomen?

Dit is moeilijk samen te vatten in een interview. Het valt voornamelijk te verklaren vanuit onze aanpak van tentoonstellingen. We recyclen geen kant-en-klare exposities. Dankzij enkele succesvolle tentoonstellingen hebben we zelfs de mogelijkheid om samen te werken met enkele spraakmakende musea in het buitenland, waaronder het MoMA in New York.

Hoe worden de verschillende kunstenaars geselecteerd voor een tentoonstelling? Worden jullie door hen gecontacteerd of contacteren jullie hen zelf?

We organiseren steeds alles zelf. Nooit wordt er ingegaan op aanvragen van kunstenaars. Elke zichzelf respecterende instelling hanteert trouwens deze regel. Veel instellingen kunnen beschouwd worden als een 'garage', een plaats die voor vanalles en nog wat te huren is. Een voorbeeld hiervan is het Paleis voor Schone Kunsten. Wiels wil hier echter niet op inspelen, we wensen steeds als een onafhankelijke instelling te functioneren die haar eigen programma en kwaliteit in de hand heeft. Dit verklaart ook ons succes.

In hoeverre speelt België met haar jonge, vernieuwende kunstenaars mee op internationaal niveau? En in hoeverre ondersteunt Wiels het innovatieve, jonge kunstmilieu in Brussel en met uitbreiding in België?

Vooreerst wil ik het idee van de jonge, vernieuwende kunstenaar ondermijnen. De kunstenaars hoeven niet steeds innovatief te zijn. Dit is een postmodernistisch cliché. In de huidige maatschappij heerst het dogma van het nieuwe. Bij Wiels hebben we echter ook aandacht voor kunstenaars met voornamelijk reflecterend werk. Daarnaast moet ook duidelijk zijn dat 'jong en innovatief' nog zo'n cliché is. Kan een 75jarige kunstenaar dan niet langer innovatief zijn? Een goed voorbeeld van de wijze waarop we kunstenaars willen ondersteunen is het residentie-programma. Dit programma moet opkomende en beloftevolle kunstenaars begeleiden en promoten. Daarnaast willen we met het programma de provincialiteit doorbreken. Een van de meest problematische kenmerken van de huidige maatschappij is immers 'de verstarring': in iedere regio denkt men steeds de beste te zijn. Met Wiels proberen we dit te overstijgen en duidelijk te maken dat een interculturele uitwisseling boeiend en versterkend kan zijn. Omwille hiervan laten we ieder jaar slechts twee Belgen toe tot het programma.

Wat zijn dan de selectiecriteria om een kunstenaar toe te laten tot het residentieprogramma? En hoe succesvol is deze samenwerking?

Ik kan niet echt ingaan op de selectiecriteria. Het toelaten van een kunstenaar gebeurt na talloze vergaderingen en gesprekken. Bij jonge kunstenaars zijn we echter niet zo heel kritisch. De enige kwaliteit van jonge kunstenaars is dat ze jong zijn.

De kunstenaars hoeven trouwens ook niet steeds jong te zijn. Zo hebben we bijvoorbeeld op dit moment een zeventigjarige kunstenaar die een onderkomen vindt in het programma. De aandacht gaat naar de kunst zelf.

Voor het tweede jaar op rij proberen we de voormalige residenten voor te stellen op een expositie. Hierbij trachtten we steeds het werk van de residenten te destilleren tot haar essentie.

ARCHITECTUUR

Hoe evident is het om een gebouw met een totaal andere functie, namelijk een brouwerij, om te vormen tot een polyvalent museum?

Het antwoord op die vraag ligt voor de hand: niet.

Op zich is dit gebouw totaal ongeschikt als je kijkt naar de bureaucratische standaarden voor musea. Het heeft echter als grote voordeel dat het vanbinnen een duidelijk aanwezige architectuur heeft, in tegenstelling tot de witte dozen van vele nieuw gebouwde musea. Het succes van gebouwen als deze heeft er dan ook in geresulteerd dat dit soort ruimtes de nieuwe standaard is geworden.

Daarnaast bieden de ruimtes ook veel mogelijkheden, ze zijn veel polymorfer. Qua volumes laten ze meer toe, er zit tenminste volume in de zalen. Dit resulteert er in dat je geen duidelijk parcours kan uittekenen voor een tentoonstelling.

Eigenlijk is het gebouw het begin en het einde van het succesverhaal van Wiels. De vier verdiepingen die onafhankelijk van elkaar kunnen functioneren maken een grote activiteitenmix mogelijk. Dit in tegenstelling tot vele hedendaagse musea, zoals bijvoorbeeld het Centre Pompidou in Parijs, waar alles in mekaar doorloopt. Er bestaan te veel slechte musea met grote atria die lijken gebouwd te zijn voor louter champagnerecepties. En wie houdt er nog van champagnerecepties?

STEDENBOUW

Het museum ligt echt tussen de treinbedding en de rand van de woonbuurt. Heeft dit een bepaalde invloed op het museum?

Onze ligging wordt niet als negatief ervaren. We bevinden ons tenminste niet in de populistische sfeer van het touristische centrum van Brussel. Op veilige afstand van de geïndustrialiseerde tentoonstellingen rond de Kunstberg en het Museumplein. Bovendien is het aanbod in de binnenstad te groot, waardoor het bezoeken van culturele instellingen een soort van consumerende invulling krijgt. Binnen en buiten. Maar we moeten natuurlijk wel knokken om de mensen tot hier te krijgen. Het voordeel is echter dat de mensen die hier raken ook écht komen voor de kunst die we hen bieden.

MUSEUM VOOR MODERNE KUNST

In verband met de bouw van een nieuw Brussels museum voor moderne kunst wordt er onder andere gekeken naar Vorst. Zien jullie dit als concurrentie of als een toegevoegde waarde voor de buurt en voor het algemene aanbod van hedendaagse kunst? Vooreerst wil ik duidelijk maken dat er absoluut geen concrete plannen bestaan voor een nieuw museum voor moderne kunst. De verkiezingen komen er aan en veel politici willen zich dan ook plaatsen in het nieuws. Eenmaal de verkiezingen gepasseerd zijn, zal deze storm vanzelf weer gaan liggen. Er gaan stemmen op om de collectie tijdelijk te huisvesten in het Vanderborghtgebouw, dat al jaren leeg staat. Maar wat is tijdelijk? Het Jubelpark werd ook gebouwd als tijdelijke tentoonstelling voor het 50jarige bestaan van België. Het atomium werd ook opgetrokken voor de expo van '58...

Ik geloof ook niet dat het interessant is om het museum in Vorst onder te brengen. Er zijn al te veel sociale engagementen in de buurt.

SOCIAAL + ARTISTIEK

Naar uw mening, wat kan een museum betekenen voor de omliggende buurt? Welke stappen zet Wiels om dit te realiseren? In de mate van het mogelijke tracht Wiels zicht sociaal te engageren. Een van de beste voorbeelden van de samenwerking met de omliggende buurten is de moestuin op het braakliggend terrein naast het gebouw. Dit project heeft een beperkte educatieve waarde, maar heeft voornamelijk een economische insteek. Daarnaast proberen we ook de ruimte in het gebouw beschikbaar te stellen voor verschillende organisaties in Vorst. Belangrijke vermelden is dat Wiels niet zou kunnen bestaan zonder de samenwerking met de buurten en instellingen als het OCMW van Vorst. Zo zijn er bijvoorbeeld talloze mensen uit de buurt die tewerk gesteld worden in het museum. Zij worden betaald door het OCMW, wat het museum meer financiële slagkracht geeft en haar goede werking garandeert. Verder zijn er ook werknemers uit sociale en economische tewerkstellingsprogramma's aan de slag in het museum.

Om het interview af te sluiten: er staat een renovatie op stapel voor het museum. Wat verwacht u hiervan en wordt er hiervoor een openbare wedstrijd uitgeschreven?

Eigenlijk is de renovatie gewoon de afwerking van de renovaties die in de voorbije jaren gestart zijn. Het is afwachten tot Beliris geld vrijmaakt voor de verbetering van dingen die eigenlijk al moesten gerealiseerd zijn. Enkele tegenvallers tijdens de vorige bouwphase hebben immers veel van het beschikbare budget opgebruikt.

Op dit moment is er een heel slecht architectenbureau toegewezen door Beliris dat nauwelijks iets afweet van museumbouw. We hopen echter dat we dit nog kunnen bijsturen voor de effectieve werken van start gaan.

Het belangrijkste dat er naar mijn mening moet afgewerkt worden is het dakterras. Het gebouw is een monumentaal, stedelijk baken. Vanop het dak kan je het post-industriële Brussel aanschouwen, in tegenstelling tot het Brussel van de binnenstad. Het geeft een compleet ander zicht op de stad, dat de bekende stadszichten aanvult. Het dakterras heeft bijgevolg een belangrijk educatief aspect. Bovendien garandeert zo'n panoramisch punt dat het gebouw binnen 30 jaar nog steeds populair en functioneel is. De vraag is immers of er binnen 30 jaar nog interesse zal zijn in moderne kunst, hoe die kunst er zal uitzien en wat de functie van dit gebouw dan zal zijn.

We danken onze gastheer, drinken onze koffie op en verlaten ons tafeltje temidden van de oude brouwersvaten van het stijlvol ingerichte café. Buiten speelt de prille lenteson met het reliëf van de art-deco gevel.

Tekst: Emmanuel Van Oost, Machiel Van Nieuwenhove
Beeld: wiels.org

IN DE KIJKER

KANAL PLAYGROUND

Eind 2013 werd er een oproep gedaan naar artistieke en architecturale voorstellen voor de Brusselse Kanaalzone. Bedoeling hiervan was ideeën te verzamelen voor het creëren van publieke ruimte in een multiculturele buurt met veel jongeren en jonge gezinnen. Een deel van de geselecteerde ideeën en voorgestelde interventies zal tijdens de zomer van 2014 en het festival Kanal te zien zijn op de locatie zelf. (Beeld: Kanal Playground)

PEINTURE FRAICHE, ELSENE

In Elsene, in de schaduw van de heilige Drievuldigheid kerk ligt de boekenwinkel Peinture Fraiche. In deze boekenwinkel delen de eigenaars, een getrouwd koppel, al meer dan twintig jaar lang hun passie voor kunst, fotografie, architectuur en in het bijzonder Japan met hun klanten. De klassieke muziek op de achtergrond maakt de serene sfeer van de boekenwinkel helemaal waar. (Beeld: Zone02)

BRUXELLES

Heb je je altijd als eens afgevraagd hoe Brussel eruit ziet vanuit de hoogte? Dan biedt het boek 'Bruxelles' van de Belgische fotografe Marie-Francoise Plissart daar een passend antwoord op. In haar boek kan je panoramafoto's bewonderen getrokken vanaf verschillende torens in het Brusselse waaronder de Belfiustoren, in de Noordwijk en de nieuwe keukentoren in Anderlecht hier eerder beschreven. Met haar foto's tracht ze de urbanisatie en het dagelijkse leven, in welke omstandigheid dan ook, beter in beeld te brengen en dit gaat het beste vanop een grote hoogte waarbij ze zoveel mogelijk stad kan omarmen. (Beeld: VAI)

STREET ART BRUSSELS

Op de facebookpagina Street art in Brussels biedt de Waalse Chloé Saelens sinds 2012 een blik op de street art in Brussel. Street art wordt gekenmerkt door vrije expressie, creatieve compositie en organische interactie met de omgeving en dat is wat het zo bijzonder maakt. Door het publiceren van haar foto's wil ze ook de kunstenaars helpen erkend te worden en hun creativiteit aanmoedigen. (Beeld: Street Art in Brussels, facebook)

HUNTING AND COLLECTING

Elke design- en modeliefhebber zal alvast eens gehoord hebben van de trendy Brusselse winkel Hunting and Collecting. Naast hun bijzondere collecties van dames- en herenmode en objecten is ook hun interieur zeer uniek. Om het half jaar wordt er een nieuw thema gekozen waarrond het interieur gedurende het half jaar dat daarop volgt zal evalueren. Het constant veranderende interieur wordt door de eigenaars gezien als een manier om hun eigen persoon en creativiteit uit te drukken. (Beeld: Hunting and Collecting)

SIBLING FACTORY, JDS ARCHITECTS

In september 2013 mocht Brussel de conceptstore Sibling factory, gerund door twee Fransen, verwelkomen. Niet alleen de collectie maar ook het pand zelf waarin de winkel gevestigd is loont de moeite. Voor de inrichting van hun winkel deed het Franse duo beroep op de Brusselse architect Julien de Smet. De Smet ontwierp een interieur waarin beton, hout en glas de hoofdrol spelen af en toe aangevuld met vintage meubelen, kunstwerken, planten en ander moois. Het meest opvallende element is de ruime is de brug gemaakt uit OSB-platen die de dubbelhoge inkom ruimte overspant. Een leuk detail hierbij zijn de cactussen die de balustrade vormen. (Beeld: Archdaily)

KEUKENTOREN, ELSENE

Sinds een aantal maanden is Brussel een nieuwe toren rijker. Wie langs de Brusselse ring rijdt kan hem haast niet missen, de keukentoren ontworpen door Xaveer de Geyter architecten, die deel uitmaakt van de campus Elishout, een centrum voor volwassenenonderwijs. Wat de toren zo bijzonder maakt is zijn architecturale onvatbaarheid, het lijkt wel alsof verschillende aparte torens aan elkaar werden gekleefd. Elk deel heeft zijn eigen vorm, materialiteit en functie. De kern wordt gevormd door een glazen volume met grotendeels identieke verdiepingen. Hierrond werden drie functionele kokers geplaatst voor de circulatie, het sanitair, technische ruimten en bergingen. (Beeld: A-plus)

RECYCLART

In het jaar 2000 werd in de verlaten gebouwen van station Brussel-Kapellekerk Recyclart geopend. Wat begon als een kleine werking resulteert 14 jaar later in een professionele organisatie die het draagvlak vormt voor het creëren van een levendige verbinding tussen de verschillende aanpalende wijken die eerder van elkaar gescheiden werden door de Noord-Zuidverbinding. Recyclart bestaat uit drie delen. In het eerste deel, het kunstencentrum kunnen jonge artiesten hun creativiteit de vrije gang laten gaan. Het tweede deel, de fabriek, biedt langtijdig werklozen de kans opleidingen te volgen tot onder andere schrijnwerker of keukenhulp. Deze laatste runnen de Bar Recyclart, het derde deel van de organisatie, dat een ontmoetingsplaats vormt voor de klanten, toevallige passanten en zo veel meer. (Beeld: blogs.erg.be)

Tekst: Amélie Jageneau

EXPERIMENTEEL BRUSSEL

Brussel is een stad zoals geen ander in België. Negentien gemeenten, zes politiezones, ontelbaar veel nationaliteiten en gemeenschappen en een complexe administratieve structuur om ze allemaal met elkaar te verbinden. De ingewikkelde bureaucratie zorgt voor een onoverzichtelijk doolhof, een uitdaging voor de architect die zijn project in Brussel wil realiseren. Het mag dan ook niet verbazen dat de gebouwde ruimte in de stad een smeltkroes van verschillende projecten en ideeën vormt, met alle gevolgen van dien. Ondanks de in het leven geroepen Brusselse bouwmeester, blijkt uit hedendaagse en toekomstige projecten vooralsnog geen stoutmoedige ommezwaai naar een coherent ruimtelijk beleid. Recent werd het gebrek aan een ruimtelijke langetermijnvisie onder de aandacht gebracht door niemand minder dan Yvan Mayeur zelf, de burgemeester van Brussel. Deze man wil van Brussel 'de metropool van Europa maken', met een kunstwerk van Anish Kapoor op het De Brouckèreplein, 'zoals in Chicago'. De ambitie en het enthousiasme van de nieuwe burgemeester zijn op zijn minst charmerend, maar is dit de langverwachte visie voor de publieke ruimte in Brussel? Of onderlijnt dit op een pijnlijke manier dat deze visie nog steeds ontbreekt en Brussel gevangen blijft in zijn eigen administratieve rompslomp? De onmiskenbare complexiteit van Brussel gaat verder dan haar verwarrende en vermoeiende bureaucratie. Ook op sociaal vlak verschilt onze hoofdstad fundamenteel van andere Belgische steden. De multiculturele samenleving is al lang geen conceptueel begrip meer in Brussel, maar wel de realiteit zelve. Verschillende gemeenschappen en culturen leven zij aan zij naast en door elkaar op een plek die haar identiteit niet laat vastpinnen door haar historische achtergrond, maar zichzelf keer op keer heruitvindt. De sociale context van een stad als Brussel valt dan ook moeilijk te herleiden tot een eenvoudige en duidelijke conclusie. Maar het zijn net die meervoudigheid, die complexiteit en die heterogeniteit die Brussel zo boeiend maken. Het is de enige, echte grootstedelijke metropool in België.

BRUSSEL ALS EEN ARTISTIEK, CULTUREEL LABORATORIUM

Deze algemene complexiteit in Brussel veroorzaakt een groeiende interesse in tal van alternatieve, meer experimentele benaderingen. Ward Verbrakel beschreef het in een interview met Brusselnieuws als volgt: "Brussel is veel meer eclectisch dan Hasselt, Leuven, Gent of Antwerpen. Die lijken allemaal op elkaar. Het is er mooi, veilig, schoon, je weet wat je kunt verwachten. Maar dingen die niet zo evident zijn, kunnen er niet. Hier verrijzen plots bomen in afvalhout. Hier is ruimte voor experiment." Brussel blijkt dan ook een enorme aantrekkingskracht te hebben op creatieve geesten die potentieel zien in de complexe administratieve structuur en het cosmopolitische karakter van de stad.

Een analyse van de verschillende experimenten, toont aan dat deze bijna steeds blijken plaats te vinden in de restruimten van het stedelijk weefsel. De restruimten, die zich over het algemeen in een impasse bevinden, voorzien de stad van de mogelijkheid tot verandering. Ze bieden hoop en kunnen een antwoord bieden op het gebrek aan kwalitatieve publieke en collectieve ruimte in het dichte weefsel van Brussel. De noodzaak verantwoordt het gebruik van ruimtes die zich op de vage grens tussen privaat en publiek bevinden. De kwestie is niet langer eigendom, maar de beschikbaarheid.

Omwille van deze onduidelijke grens en de onzekere situatie van de restruimten, hebben de interventies in vele gevallen dan ook een tijdelijk karakter, wat dan ook de projecten zo fascinerend maakt.

Het tijdelijk gebruik, in combinatie met een lokale samenwerking, kan een antwoord bieden op de rigide structuur van de traditionele stadsplanning. Nieuwe functies worden getest en kunnen zich eenvoudig aanpassen aan de verschillende dynamieken aanwezig in de buurt. Daarnaast laat het tijdelijk gebruik een dialoog toe die in de normale planning moeilijk tot stand komt. In vele gevallen vormen de tijdelijke interventies zelfs de aanzet van een grootser project met een langere termijn.

“Het tijdelijk gebruik, in combinatie met een lokale samenwerking, kan een antwoord bieden op de rigide structuur van de traditionele stadsplanning.”

Het is echter belangrijk om bij dit soort projecten een onderscheid te maken tussen de verschillende betrokken partijen, los van het experimentele karakter van de interventie. Vele projecten ontstaan vanuit een nieuwe vorm van stedelijk activisme, waarbij de ingreep in de restruimte niet enkel als doel heeft de buurt te verbeteren maar ook dient als aanklacht voor de bestaande situatie. Anderzijds zijn er enkele projecten die louter ontstaan vanuit een opportunistische insteek, waarbij de opdrachtgever of uitvoerder rechtstreeks voordeel haalt uit het project. Een goed voorbeeld hierbij was de kunstinstallatie 'Cityscape' van Arne Quinze op een braakliggend terrein aan de Gulden Vlieslaan. Hoewel deze ingreep een tijdelijk positief effect had op de publieke ruimte en de omliggende buurt, moet worden opgemerkt dat de installatie opgezet was als promotiestunt voor het automerk BMW. Bijgevolg kan afgevraagd worden in hoeverre deze projecten een bepaalde invloed hebben op verdere evoluties in de stedelijke planning.

Deze 'opportunistische projecten' zoals Aurelie De Smet ze noemt in haar proefschrift 'De rol van tijdelijk gebruik in (her)ontwikkelingen' komen echter niet zo veel voor. Het grootste aandeel van de tijdelijke projecten ontstaan nog steeds vanuit een vorm van burgerlijke ongehoorzaamheid, vanuit een activistische insteek. Maar ondertussen sijpelt het succes van de interventies ook door naar de bevoegde instanties voor stadsontwikkeling. In verschillende steden, zowel in België als in het buitenland, werden tijdelijke projecten specifiek neergeplant met zicht op een langetermijnvisie. Daarnaast toonden enkele projecten aan dat gewoon al het openstellen van de restruimte een positief effect kan hebben op de stedelijke dynamiek. Een van de bekendste projecten hiervan is Tempelhof Berlijn, het verlaten vliegveld dat tegenwoordig vrij toegankelijk is voor alle soorten gebruik en zich profileert als een nieuw stadspark. Een ander schitterend voorbeeld op eigen bodem is het initiatief DOKGent, 'een werfplek voor verpozing en creative manoeuvres'. Deze enorme site werd gedurende drie jaar opengesteld voor de Gentenaars onder begeleiding van drie vzw's. De oude dokken werden 'the place to be' met onder andere optredens, theatervoorstellingen, moestuinen, speelpleinen, een bibliotheek,...

EXPERIMENTEEL BRUSSEL IN PRAKTIJK

Talrijke projecten kunnen aangehaald worden om het experimentele karakter van Brussel aan te tonen. Velen zijn onbekend en hebben misschien in een bepaalde zin gefaald in hun opzet. Maar voor iedere bij wijze van spreken twintig gefaalde ingrepen is er tenminste een project dat zowel op stedelijk als maatschappelijk als architecturaal vlak de ruimtelijke context volledig verandert. De hier aangehaalde projecten spelen elk in op een ander aspect van het stedelijk leven, maar hebben als bindend element dat ze allemaal beantwoorden aan de nood aan publieke ruimte en aan sociale samenhang in de diverse buurten van Brussel. Daarnaast gaat de aandacht in de tekst ook naar projecten die ontstaan vanuit een sterke boodschap maar met beperkte middelen.

Limite/Limite (1999-2004)

Dit project is nu reeds enkele jaren afgelopen, maar dit wil echter niet zeggen dat de invloed die het gehad heeft op zijn omgeving verdwenen is. Een negen meter hoge toren in de Brabantwijk te Schaarbeek had als doel het debat te starten over de algemene leefbaarheid in de buurt en diende daarnaast als middel om de verschillende partijen in de wijk met elkaar in contact te brengen. Opgebouwd door studenten van een technische school uit de buurt met een slechte naam, bood de toren ruimte voor ontmoetingen en tentoonstellingen. Een van de betrokkenen bij het project, Steven Degraeve, beschreef het als volgt: "Het ding is iets fris, nog nergens elders gerealiseerd en gaat dus de aandacht trekken van en buiten de wijk. Het is de bedoeling dat we de media halen en dat het een soort van vuurtorenfunctie krijgt. De toren zou ook verlicht worden, met rode lampions, zodat het echt een vuurtoren zou zijn om aandacht te trekken van de stad en de media. Het achterliggende idee was, dat in een buurt met zoveel potentieel, geïnvesteerd zou moeten worden."¹ Talrijke activiteiten werden er georganiseerd, waaronder een maandelijks ontbijt, theatervoorstellingen en wijkfeesten. Het uiteindelijke meest positieve effect dat deze interventie had was niet meteen zichtbaar, maar lag in de wijze waarop totaal verschillende netwerken in de buurt met elkaar in contact kwamen en zo een lokale samenwerking konden uitbouwen. Dit had niet alleen een positief effect op de sociale samenhang maar garandeerde bovendien verdere opvolging van de leefbaarheid van de buurt. Hierdoor is het effect van dit eenvoudige, budgettair vriendelijke initiatief op heden nog steeds te vinden in de buurt.

Walking Madou

Dit project werd ingehuldigd in april 2012 als tijdelijke voetgangerszone aan de Leuvensesteenweg in Sint-Joost. Walking Madou had voornamelijk als doel om de definitieve heraanleg in 2012 op een goede manier te kunnen opstarten en daarnaast ook om een brede consensus te vinden bij de buurtbewoners. Met behulp van herbruikbare materialen en gele verf werd de autovrije straat afgebakend. De daaropvolgende maanden toonden aan dat dit initiatief een hefboom was voor de wijk en buurtwinkels. De straat kreeg niet enkele meer bezoekers, het project gaf daarnaast ook een positief imago aan een wijk en een gemeente die te kampen had met talrijke problemen. Jammer genoeg toont de verdere afloop van dit initiatief echter ook het gebrek aan visie aan bij enkele beleidsmakers. De nieuwe Sint-Joostse burgemeester Emir Kir (PS) schoot het project bij de aanvang van zijn ambtstermijn meteen af. Hij noemde het problematisch voor de handel en de buurtbewoners. Bijgevolg werden de later geplande werken voor een definitieve autovrije Leuvensesteenweg ook van de baan geveegd. Sinds februari dit jaar, heeft het architectenbureau echter zijn revanche beet. Het project won de Brussels prijs voor openbare ruimte, de]Pyblic[-prijs, omdat het met weinig middelen en op een korter termijn een grote invloed heeft gehad. Deze invloed valt zeker niet te onderschatten. Waarschijnlijk zelfs dat de nieuwe burgemeester Mayeur zonder de impact van dit project en een andere initiatief, Pic Nic The Streets, nooit zijn recente voorstel gedaan had voor de autovrije centrale lanen in Brussel.

Dit laatste voorbeeld toont dan ook duidelijk het belang aan van deze kleinschalige initiatieven. De experimenten zoeken steeds naar innovatieve, creatieve oplossingen om de stad aan te pakken en vormen zo een drijfveer voor een continu veranderende stad. Ieder van deze experimenten mag dan wel een duidelijk tijdelijk aspect hebben, hun bestaan in de restruimte is wel een permanent gegeven. Net hierin schuilt de sterkte van deze projecten: de mogelijkheid tot een steeds veranderend netwerk van openbare ruimtes.² Kortom, Brussel als creatief laboratorium heeft ontzettend veel te bieden voor jonge, licht activistische en creatieve studenten als ons. Laat ons dan ook eens onze horizon verruimen en trek er eens op uit naar Brussel!

Tekst: Emmanuel Van Oost, Lennert Rasking
Beeld: micalene.blogspot.be, morgen.be

¹ BECKERS, J. 2013. *Restruimte in Brussel*. Masterproef, Universiteit Gent, p. 53

² DE SMET, A. *De rol van tijdelijk gebruik in de stedelijke (her)ontwikkeling: Brusselse voorbeelden*, *Brussels Studies*, nr. 72, 12 november 2013.

VAN HOTEL CENTRAL TOT PIC-NIC THE STREETS

Klein panorama van het stadsactivisme in Brussel

Lieven De Cauter

(Vraagt Unité mij om snel als invaller een column te schrijven over experimenten in restruimtes in Brussel. Kan ik natuurlijk geen nee op zeggen:)

Brussel was in de jaren tachtig een stille, zachtjes aan vervallende stad, die maar met grote moeite de stadsvlucht van de jaren zestig en zeventig te boven kwam en geen idee scheen te hebben hoe de overgang te maken van het industriële naar het postindustriële tijdperk. Een Londense vriend van mij was erdoor gecharmeerd, door die indommende wereldstad van tweede of derde garnituur. 'Let it slowly crumble', was zijn mantra. En hij had niet helemaal ongelijk: het was charmant.

Ik kwam er in 1986 als werkeloze filosoof wonen in het blok van Hotel Central (naar het vervallen hotel dat er in zat), in de Ortsstraat, pal tegenover de Beursschouwburg, een fantastische plek, met uitzicht op het beursgebouw van op mijn balkon. Een paar jaren later werd het gebouw ontruimd. De kakkerlakken uit de verlaten keuken van een snackbar zochten voedsel hogerop en de ratten kwamen op het eind gewoon de trappen op. Toen het gerucht bevestigd werd dat men het hele blok wilde afbreken voor (afzichtelijke) nieuwbouw, kwam om dat te verhinderen een coalitie tot stand van bewoners, mensen van Sint-Lucas Architectuur, van het RITS, buurtbewoners en vooral, het moet gezegd, de Beursschouwburg, dat het epicentrum vormde van het hele verzet.

De inzet was hoog: een heel bouwblok in het hart van de stad zou tegen de grond gaan, een zoveelste voorbeeld van 'Verbrusseling', verkwanseling van de stad. Een titanenstrijd was het. Want alles was al in kannen en kruiken: plannen, bouwaanvragen, alles. Alle betrokkenen waren zich bewust van het historische van deze bezetting: inzet was niet alleen architectuurpatrimonium, maar ook stedelijkheid, recht op wonen: naast hotel, winkelpanden en horeca, was de eis dat ook en vooral ook de woonfunctie werd behouden. Het was de sfeer van grote dagen. Straatfeesten, onderhandelingen, politierazzia's, ... Wie erbij was, vergeet het nooit. De bioscoop recht tegenover de Beursschouwburg was een van de gekraakte plekken. "Urban Squad Dance", weet ik nog, was een van de activiteiten in de bioscoop. Het plakkaat met dat opschrift heeft er lange tijd daarna nog gehangen. De strijd om Hotel Central was ook een kantelmoment. Het vormde volgens sommige ingewijden het begin van zoiets als stadsactivisme in Brussel. Later zou daar de bezetting van het Luxemburgstation uit voortgekomen zijn en ook City Mine(d), een organisatie van stadsactivisten. De bezetting van Hotel Central, als oergebeurtenis, moet ooit eens gedocumenteerd worden, nu zowat alle betrokkenen nog leven (bijvoorbeeld in een masterthesis of zelfs een doctoraat).

De activisten hebben de strijd gewonnen: het blok van Hotel Central staat er nog en dat is een triomf. Want het leek bij voorbaat een verloren zaak. Maar helaas, het Marriot Hotel dat nu een groot deel van het bouwblok inneemt (voormalig Hotel Central en de bioscoop) is niet echt waar wij van droomden: een 'corporate hotel'. Het lijkt wel een ijzeren, duivelse wet: stadsactivisme leidt tot gentrificatie. Maar tegelijk: architectuur is geduldig, wie weet vindt dit bouwblok nog nieuwe bestemmingen in een verre toekomst. De latere bezetting van het Luxemburgstation¹, vertoont helaas een analoog patroon: het historische stationsgebouw aan het Luxemburgplein, dat, vlak voor de kolos van het Europarlement, het hele plein dat in één geut gebouwd is, afsluit en bekroont - werd gered (hoera!). Maar het is nu het 'Belgian Press Center', toch niet echt waar je van droomt als een verbindingsteken tussen Europa en de stad Brussel. Ook hier moeten we misschien geduld oefenen, en het redden van dit fraaie stukje architecturaal patrimonium beschouwen als doel op zich.

Uit deze en dergelijke acties ontstond dus City Mine(d)... een stadsactivistische groep die nu al jaren bezig is met acties en evenementen, experimenten in restruimtes. Naast Brussel zijn ze ook in Londen en Barcelona actief. Cinema Open Air, een openlucht filmfestival in de zomer, op verlaten plekken in Brussel was hun jarenlange publiekstrekker. Maar vele van hun projecten werken meer in de diepte, kleinschalig onder de radar van de media-aandacht: nu bijvoorbeeld zijn ze bezig met water in de Europawijk.

'Brussel 2000', Europese Culturele Hoofdstad, was een belangrijke mijlpaal in een bewuste, activistische omgang met de stad, hoewel het project in zijn geheel serieus verzandde in Brusselse en communautaire toestanden, blijft juist die activistische insteek overeind: de Zinnekeparade, een jaarlijkse optocht die vanuit de vele wijken en groepen van het superdiverse Brussel een jaar lang wordt voorbereid. Een moment van collectieve feestelijkheid, een feest waarin de vele gemeenschappen samenkomen²...

Hoewel de krakersbeweging in Brussel nooit de ampleur kreeg van Amsterdam, zijn er ook in Brussel een aantal experimenten in dit soort van "collectieve toe-eigeningen" die vermeldenswaard zijn. De trieste afloop van de Jesukerk met de recente ontruiming laat sporen na, maar er is nog het kraakpand 'Koningstraat 123' en 'La Parfumerie' (aan de Ninoofse Poort), heel verschillende bottom up 'cultuurhuizen' waar het werkwoord 'commoning' ('vergemeenschappelijken', delen) centraal staan. Samen wonen, eten, samen musiceren, samen films kijken, samen debatteren, graffiti ateliers, enzovoort.

¹ De activistische professor Eric Corijn schreef er samen met Jacqueline Groth over in ons boek *Art and Activism in the Age of Globalization* - onder de veelzeggende titel: *The need for freezones: informal actors setting the urban agenda*.

² Ook daar had Eric Corijn met zijn busproject *Crossing Brussels* en zijn latere onderzoeksgroep *Cosmopolis* de hand in.

De rage van het stadstuinieren (urban gardening, guerrilla gardening, urban farming) is intussen ook in Brussel aangekomen, met als voorlopige parel aan de kroon een collectieve moestuin op het dak van de Koninklijke bibliotheek. Maar ook aan de Ninoofse Poort, Park Canal, en in La Parfumerie wordt geëxperimenteerd met stadstuinen. Hoewel vele van die pogingen kleinschalig, tijdelijk en enigszins aandoenlijk zijn, is de symbolische waarde groot: het is een activiteit van zelfvoorziening in voedsel die de 'commoners' door de 'enclosures of the commons' (van de 16de eeuw tot heden, van Morus tot Marx) ontnomen is. In deze tijden van ecologisch besef, voedselschaarste, economische crisis, urbanisering van de mensheid, de noodzaak tot 'vegetarisering' van ons dieet, zijn dit potentieel belangrijke initiatieven. En samen tuinieren en koken is natuurlijk op zich een basis activiteit van elke gemeenschapsvorming, van elke daad van 'vergemeenschappelijking'.

Zo is er Parkdesign, een initiatief van Architecture Workroom Brussels. Na vorig jaar te hebben geëxperimenteerd met landschappelijke interventies in restruimtes aan de kanaalzone, gaan ze dit jaar aan de slag in Tour en Taxi's (tussen de twee bruggen aan het eind van dat oude douanestation). Ook hier zal urban farming centraal staan.

Een ander belangrijk experiment zijn de zogenaamde CLT's, de Community Land Trusts, in Molenbeek, een vorm van collectief wonen, waarbij de grond, meestal oude fabriekspanden of stapelhuizen, eigendom blijven van de stad, maar de gebouwen in collectieve eigendom worden bewoond. Wat niet alleen een goedkoper wonen mogelijk maakt, maar ook een ander wonen, een meer collectief wonen, en daarenboven de gentrificatie en speculatie tegengaat (want de grond blijft stadseigendom).

Een restruimte kan men 'Josaphat Commons', tussen het station van Evere en de Lambermontlaan, ter hoogte van het Josaphatpark, niet noemen: het is een open vlakte (een oud rangeerstation) van 24 hectaren of 46 voetbalvelden groot. Hoewel de regio er plannen heeft, is ook een groep activisten bezig met een brainstorm om deze gigantische open ruimte (of althans een deel ervan) als een 'commons', als gemene grond, als stadsmoestuin, etc op te eisen voor de burgers en in te vullen. Er is binnenkort algemene vergadering!

Verder is er nog van alles: er is Cyclo Guerilla, een groep die fietspaden schildert waar er geen zijn, park ludic, park kanal, de facebookgroep I love Molenbeek, etc. Te veel

om op te noemen (en ook veel dat ik niet ken wellicht). En Natuurlijk, Picnic the Streets! Een actie van burgerlijke ongehoorzaamheid, die, op een voorzet van filosoof Philippe van Parijs, een opiniestuk in kranten, via facebook viraal ging en een overweldigend succes werd: 2000 picknickers op het Beursplein in juni 2012 herinnerden het stadsbestuur aan zijn meer dan 10 jaar oude belofte om het Beursplein en omgeving autovrij te maken.... De Burgemeester kon niet anders dan snel de niet aangevraagde actie toestemming geven. Dat autovrij maken zou nu snel gebeuren (hoewel men na de verkiezingen in dit land wel eens de beloftes vergeet). Waakzaamheid blijft geboden, dus komt er, na de verkiezingen, weer een picknick aan...

En daarmee is de cirkel rond: Hotel Central en Picnic the Streets zijn letterlijk burens (het Hotel Central bouwblok ligt aan het Beursplein). Beide bewijzen dat stadsactivisme zich niet alleen afspeelt in de restruimtes, de terrain vagues, de braaklanden, de 'interstitiële ruimtes' (ofte tussenruimtes) van de stad, maar ook pal in het centrum. Het recht op de stad is (weten we sinds Henri Lefebvre) ook een recht op centraliteit. Als uitsmijter, wil ik nog even vooruitkijken en inzoomen op de uiterste periferie, door de aandacht te vestigen op de bouw van de megagevangenis in Haren. Haren is een geteisterd dorp, gevangen in de industriële zone rond Vilvoorde lijkt het oude dorp (met fraaie kerk en gemeentehuis) in zijn geheel een restruimte geworden en nu wordt daar dus binnenkort die megagevangenis gebouwd. Wat is daar tegen? Het gaat om een privatisering van de opsluiting (want Haren zal semi-privaat uitgebaat worden). Er zijn ook gerechtszalen in de gevangenis voorzien, een precedent voor uitzonderingsrecht wat in een rechtstaat onaanvaardbaar is. En wie op bezoek wil in de gevangenis moet naar een slecht bereikbare uithoek. En ten slotte, een van de laatste grote open ruimtes wordt opgeslokt, een mooi braakland dat een park zou kunnen worden. De kans om van Haren een verblijfplaats te maken voor de vele jonge gezinnen die Brussel zullen verwoegen tegen 2020 wordt verkwanseld. Allemaal redenen om dwars te gaan liggen en te zeggen, net zoals bij Hotel Central: 'Over our dead bodies'. Iets voor het A3LF, het Architectural Animal Allround Liberation Front³? Het bestaat nog niet misschien, maar wat niet is kan nog komen, en hoe het ook zal heten - protest tegen die gevangenis is een must. Stadsactivisten aller kanten, verenigt u!

Picnic The Streets met op de achtergrond het voormalige Hotel Central

Cyclo Guerilla

³. Zie daarover mijn 'Pleidooi voor een urbane architectuur', oorspronkelijk gepubliceerd in Unité en later overgenomen door Rekto:Verso en De Wereld Morgen. Voorgedragen door een onbekende (waarvoor dank) voor de Geert Bekaertprijs voor architectuurkritiek 2014 (maar niet bekroond:).

- 1 - Hotel Central
- 2 - Luxemburgplein & -station
- 3 - Jesukerk
- 4 - Koningsstraat 123
- 5 - La Parfumerie, Ninoofsepoort
- 6 - Koninklijke bibliotheek
- 7 - Park Canal
- 8 - Parkdesign, Tour & Taxis
- 9 - Josaphat Commons
- 10 - Picnic the Streets

EXIS LENS WEEK 2014

ZONDAG

16

20u OPENINGSRECEPTIE

23u30 AVONDVERTIER

MAANDAG

17

13u LUNCHBOX ODS METALS

14u GRAFIET 1 BIRA
LEER

16u HOUT

19u BRAM KERKHOFS

20u PAUL ROBBRECHT

21u ONKRUID VOORSTELLING

21u30 COMEDY

23u30 AVONDVERTIER

DINSDAG

18

13u LUNCHBOX GEBERIT

14u GRAFIET 1 BIRA

GLAS

UNITE #2

16u SUSHI

19u DEBAT BIZAR BRUSSEL

21u30 DANS TANGO

23u30 GALA

WOENSDAG

19

13u LUNCHBOX DESIGN EXPRESS

14u WWTM HET KASTEEL

CAMPING EXISTENZ

LICHT

16u BETON

19u COLLECTIEF NOORD

20u ARNE QUINZE

21u VAI VOORSTELLING

21u30 QUIZ

23u30 AVONDVERTIER

DONDERDAG

20

13u LUNCHBOX PPG COATINGS

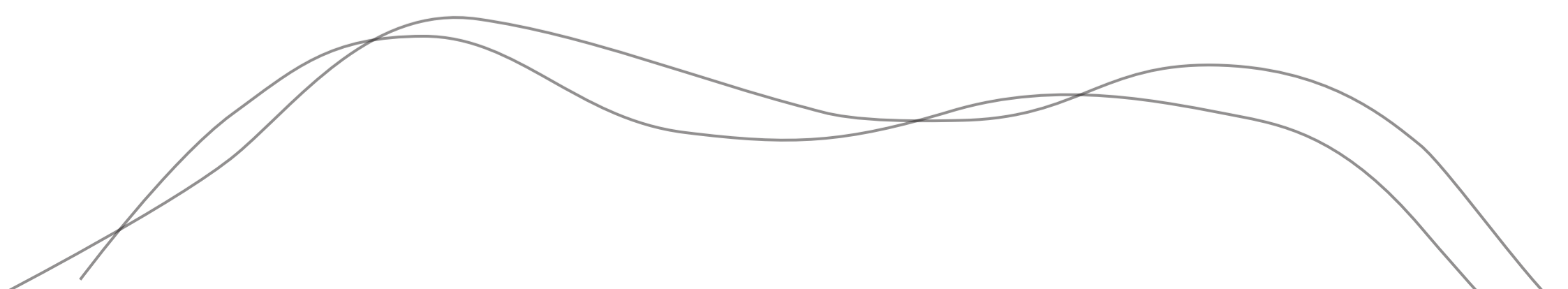
14u INKT
GRAFIET

18u BARBECUE

19u DIERENDONCKBLANCKE

20u BAS SMETS

22u30 COCKTAILFEEST

BOUWEN MET BETON

MAX8-architecten - © André Nulens

Vorstlaan 68
1170 Brussel
02 640 52 11
info@febelcem.be
www.febelcem.be

partner van
infobeton.be

sertius

Bedrijfszeker milieu- en veiligheidsadvies

- Remy-Toren, Vaartdijk 3 bus 202, 3018 Wijnmaal (Leuven). Tel (016) 31 70 80
- Deinsteeweg 114, 9031 Drogen (Gent). Tel (09) 321 77 80
- Centre d'Entreprise et d'Innovation, Chemin du Cyclotron 6, 1348 Louvain-La-Neuve. Tel (010) 39 00 80
- Website: www.sertius.be — E-mail: info@sertius.be

Gille
Van Burm
Vangeenberghe
& Partners

Juridisch advies — Bodemsanering — Audit — ISO 14001 — OVR-SWA VR — MER —
Milieucoördinator — Due Diligence — Ruimtelijke Ordening

IN BEELD

Kaffee Atelier - Bauhouse II - Bauhouse Minimum - Cantus

Doekje
erover.
Klaar!

Sigmapearl Clean Matt.
Waarschijnlijk de best
reinigbare matte
muurverf ter wereld.

Een strak geschilderde matte muur die jarenlang mooi blijft? Nu kan het, dankzij uw vakmanschap en Sigmapearl Clean Matt, waarschijnlijk de best reinigbare matte muurverf ter wereld. Sigmapearl Clean Matt is hét advies voor ruimtes waar echt geleefd en gewerkt wordt. En waar uw vakwerk mooi moet blijven. Ketchupvlek? Doekje erover. Klaar!
Overtuig uzelf en ga naar doekjeeroverklaar.be. Of bezoek een Sigma verkooppunt en test Sigmapearl Clean Matt zelf.

WHAT ABOUT MISTER SCHUMAN?

Op eigen bodem

Onze eigen hoofdstad heeft veel te bieden. Nochtans is hij voor vele Belgen ongekend en dus onbemind. Een lichte vorm van ironie, aangezien Brussel niet enkel symbool staat als centrum van ons land, maar ook als dat van Europa en daarom dus heel wat toeristen aantrekt. Voor de meesten onder ons wordt Brussel geassocieerd met de Grote Markt, Manneke Pis en de kunstberg. Niet veel verder heb je de Wetstraat, een naam die bij iedereen het beeld oproept van Elio di Rupo die over de stoep flaneert met zijn dossiers in de ene hand en met de andere de hand die van Maggie De Block schudt. Maar welke beelden springen bij iedereen in het hoofd als het over de Europese wijk gaat? Aan welke iconische gebouwen of pleinen denkt men? En zijn deze dan van Europa of van Brussel?

De Europese wijk is stilaan een facelift aan het ondergaan. Één van de meest prestigieuze gebouwen (in constructie) is het nieuwe hoofdkwartier van de E.U. Het werd ontworpen door Samyn en Partners en heeft als passende bijnaam 'The Egg'. Samyn wilde met dit project een toonbeeld voor 'sustainability' zijn. Zo draait het ontwerp rond efficiëntie, re-use en de diversiteit van Europa tonen. En dit alles wordt dan nog eens op een bijzonder spitsvondige manier vormgegeven. De contouren van 'het ei' werden volledig bepaald in functie van de meest doeltreffende vloeroppervlakten. Hierrond werd een eenvoudig kubus geplaatst. Deze beschermt de beschermde façades die achter 'het ei' liggen van stof, maar schermt het hoofdkwartier ook af van de geluidsoverlast door de Wetstraat. Daarnaast werd de kubus niet enkel ontworpen als bescherming van geluid en klimaat, maar kreeg het ook een andere zeer symbolische functie. De ontwerpers beseften dat de laatste jaren, doorheen heel Europa, veel enkele beglazing werd vervangen door dubbele. Vanuit het ecologische idee van re-use, kozen ze ervoor om de volledige kubus op te trekken uit hergebruikte ramen die vanover heel Europa naar Brussel werden gebracht.

U hoort het al... Het gaat hier over een zeer mooi, ambitieus project. Eentje waar kosten nog moeite voor gespaard werd. Als toonbeeld van gezag van de Europese Unie, en van België, is het ook niet verwonderlijk waarom men niet voor een eenvoudiger en goedkoper voorstel is gegaan. Toch een kleine voetnoot, met 'sustainability' als stokpaardje, lijkt het straf ramen vanover héél Europa te gebruiken en te beweren dat het transport naar Brussel 'beter voor de wereld' is dan het weggooien.

Naast het nieuwe hoofdkwartier van de Europese Unie staat er ook nog een ander project op het programma dat het uitzicht van de Wetstraat en de Europese wijk voor eens en voor altijd zal veranderen. Vandaag is het Schumanplein slechts een verijdel rondpunt, maar sinds 2010 bestaan er plannen om dit plein tot een hoger niveau te tillen, letterlijk en figuurlijk. De plannen werden uitgetekend door Xavier De Geyter Architects. Hij erkende het gebrek aan uitstraling en vormelijke samenhang. Ondanks het gebrek

aan ruimtelijke kwaliteiten, werd het plein toch vaak gebruikt voor samenkomsten en betogingen door zijn goede locatie vlak bij de E.U. én de politieke slagader van België. XDGA zag dan ook het belang in van de omgeving. De historische kwaliteiten van de perspectieven die van op dit plein zichtbaar zijn moesten behouden blijven. Zo ziet u, volgens de as van de Wetstraat, tot in het centrum van Brussel. Als men zich 180 graden draait, ziet men recht op de triomfbogen van het Jubelpark. Het doorbreken van deze lange zichtas zou de perceptie van de Wetstraat onherroepelijk veranderen en daarom werd er alles aan gedaan om dit doorzicht te behouden. Het plein kreeg ook heel wat symboliek met zich mee. Zo moet het eerder een democratisch Europa voorstellen dat wordt gedragen door zijn burgers, dan een bureaucratisch, institutioneel Europa. Naast context en symboliek, werd de vorm uitgepuurd naar iets wat een herkenbaar publiek plein is, dat een betekenis kan hebben voor de Europese wijk en voor de rest van Brussel. En last but not least, moest het ook voldoen aan een multifunctioneel programma. Aangezien zowel de gebeurtenissen als de hoeveelheid participanten zeer variabel zijn, moest het plein voor alle soorten gelegenheden geschikt zijn. Door aan de Europese wijk, die vooral bestaat uit grote kantoorgebouwen die zelden toegankelijk zijn voor publiek, een groot en aangenaam plein te geven voor iedereen, zal ook het beeld van Europa verjongen en veranderen. Een plein met hoge verwachtingen die hopelijk volledig ingelost zullen worden.

Zoals u hoort, worden er miljoenen, of eerder miljarden, geïnvesteerd in Brussel. Zowel door onze eigen overheid als door Europa. Dit type prestigeprojecten kan als een drijvende kracht werken om grotere wijken te laten evolueren. Jammer genoeg zijn er ook enkele buitenwijken van Brussel, zoals Anderlecht of Sint-Jans-Molenbeek om er maar enkele evidente te noemen, die dringend nood hebben aan vernieuwing en aangename publieke ruimte om van hun marginale naam verlost te geraken. Maar geen nood, ook hier worden stil aan invloedrijke projecten gepland die in staat zijn als drijvende motor te dienen voor een grotere buurt, zoals bijvoorbeeld de Maalderij in Anderlecht die door Bogdan & Van Broek onder handen genomen werd. Het is ook niet voor niets dat ontwerp opdrachten in het derde en vierde jaar zich hier afspelen. Ze dienen om studenten kennis te laten maken met dit type gevoelige situaties die indien mogelijk nog meer aandacht nodig hebben dan de prestigeprojecten waarbij heel Europa meevolgt. De grote vraag die hier bij gesteld moet worden is: 'en welk effect zal dit alles hebben op de huidige bewoners?' Zij hebben nood aan een kwalitatievere leefomgeving, maar zullen dit type projecten er niet voor zorgen dat de wijk duurder wordt en ze hun huur niet meer kunnen betalen?

Tekst: An-Sofie Michiels
Beeld: Samyn and Partners, XDGA

Studentenresidentie #94 : TE HUUR

255 studentenkamers

DE RESIDENTIE

- Nieuwe residentie te Vaartstraat 94 - 3000 Leuven
- Groene buitenruimte, 255 overdekte fietsenstallingen
- 20 leefunits met 11 tot 14 kamers, 4 liften
- Ingerichte keuken per leefunit
- Ontspanningsruimte met o.a. homecinema, pooltafel, terras
- KUL-kwaliteitslabel

DE KAMERS

- Opp. van 17,5 m² tot 27,5 m²
- Ingericht met meubels in massief hout
- Comfortkamers met sanitaire cel (douche, wc, lavabo)
- Budgetkamers met gemeenschappelijk sanitair
- UTP- en coax-aansluiting

**Kies je nieuwe kot tijdens
de bezoekdagen van #94**

Zaterdag 26 april & 3 mei (i.s.m. KUL)

Woensdag 30 april

Telkens 10u-17u te Vaartstraat 94, 3000 Leuven

Voor alle info:

www.vaartstraat94.be

ViRiX
PROJECTONTWIKKELING

EN DE FIETS?

Grensoverschrijdend

Fietsen in Brussel. Hoe zit dat? Onze hoofdstad is gekend als de meest overvolle en opgestopte stad van Europa. In de ochtend- en avondspits zijn enkele dappere fietsende zielen waarneembaar. Zij durven al slalommend de strijd aan met de ronkende auto's, gehaaste bussen en ergerlijke tramsporen. Veel zijn het er niet, maar ze bestaan. 5% van de Brusselaars fietst. De vraag is überhaupt niet of Brussel fietsonvriendelijk is, maar wat Brussel zo fietsonvriendelijk maakt. En hoe kan het beter? Heeft Brussel nood aan een copenhagenization?

KOPENHAGEN

Kopenhagen geldt wereldwijd als de absolute fietshoofdstad. Meer dan een derde van de inwoners gebruikt er de tweewieler voor dagelijkse verplaatsingen. De 650 000 fietsen in de stad zijn er meer dan het aantal inwoners. Dagelijks wordt er in totaal meer dan 1,2 miljoen kilometer gefietst. Naast een ideaal geografisch landschap - behalve enkele heuvels rondom Kopenhagen is de stad vlak - veraangamen verschillende andere elementen het fietsleven.

Gedurende de voorbije decennia hebben verschillende bewegingen zich ingezet voor de rechten van de fietser. Met de economische crisis en de groeiende milieubewegingen in de jaren 70, won de fiets aan belang. Dit resulteert vandaag de dag in een uitgebreide fietsinfrastructuur en -cultuur. Zo kunnen fietsers gebruik maken van 390 kilometer aan fietspaden. Goede fietspaden. De meeste zijn door een opgehoogde rand afgescheiden van de autowegen en lopen langs belangrijke wegen, om zo te kunnen concurreren met gemotoriseerde voertuigen in tijd en moeite. Ook de breedte van de fietspaden speelt mee in het aangename en veilige fietsgevoel. De twee fietsstroken per richting lijken overdreven breed, maar ze bewijzen wel degelijk hun nut tijdens de spitsuren. De stroom aan fietsers is vergelijkbaar met die aan auto's en dus is ruimte voor voorsteken, afslaan, etc. onontbeerlijk. Vandaag zijn er zelfs plannen fietspaden tot 3 stroken te verbreden.

De ambitie om pendelaars uit een gordel tot 15 kilometer rond Kopenhagen de fiets op te krijgen, blijkt geslaagd. De S-trein, een koolstof-neutrale vervoersvorm tussen de klassieke trein en tram, is volledig voorzien op de fiets. Wagons met fietshouders zijn voor- en achteraan aanwezig, trappen met gleuven geven fietsers de kans zich vlot door

de stations te begeven en op de perrons is aangeduid waar fietsers moeten klaarstaan. Het feit dat het meenemen van de fiets gratis is, stimuleert uiteraard het gebruik ervan.

Ook binnen de stad is alles afgestemd op de fietser. Zo moet elke taxi verplicht een fietsrek op de auto hebben. Afzonderlijke fietslichten zijn op regelmatige basis aanwezig, huurfietsen zijn beschikbaar aan verschillende stations en zullen binnenkort zelfs van een GPS-systeem voorzien zijn. Zulke voorzieningen dragen bij aan een gemakkelijke overstap van de auto naar de fiets.

Het is gebleken dat de fietsen in de stad op veel gebieden een positieve impact hebben op het stadsleven. De economie heeft er baat bij: voor elke kilometer die gefietst wordt, bespaart men meer dan 1 dkk (0,13 euro). Uiteraard omdat men minder vervuult, maar ook omdat men minder naar de dokter moet en minder vaak afwezig is op het werk. De huurfietsen en gegidste fietstochten vormen een toeristische attractie. Daarnaast worden er jobs gecreëerd via fietstaxi's en -verkopers. Door te fietsen zou ook de zichtbaarheid verhogen en het contact tussen de inwoners verbeteren. De talrijke fietsers brengen een zekere gezelligheid met zich mee.

De veiligheid van de fietser is door het aansluitend fietspadennetwerk vrij goed gegarandeerd: men kan in theorie 4,4 miljoen kilometer fietsen alvorens bij een ongeval betrokken te zijn. Toch moet het gezegd zijn dat ook in Kopenhagen niet alles perfect is. Zo is de aanleg van fietspaden op kruispunten nog beperkt, waardoor daar redelijk wat ongevallen plaatsvinden. Een ander probleempunt is de parkeermogelijkheden. Hoewel op het eerste zicht een enorme hoeveelheid aan stallingen voorzien lijkt te zijn, blijkt dat dit niet voldoende is voor het hoge aantal fietsen.

COPENHAGENIZATION

Ondanks de enkele minpunten, nemen veel steden een voorbeeld aan Kopenhagen. Copenhagenization is het fenomeen waarbij andere steden de recente ontwikkelingen in Kopenhagen proberen te volgen. Melbourne en New York probeerden naar dit voorbeeld ingrepen te plannen die de stad minder auto-centrisch en meer fietsvriendelijk zouden maken.

Ook andere in Kopenhagen geboren fenomenen maken het fietsen wereldwijd populair. De blog Copenhagen Cycle Chic toont foto's van personen in stijlvolle, alledaagse kleren op de fiets. Dit geeft, via de sociale media, aan dat fietsen voor iedereen weggelegd is en niet enkel voor de meest sportieve onder ons. Intussen zijn er wereldwijd gelijkaardige blogs te vinden.

BRUSSEL

En dan is er het geval Brussel. Kan deze stad wat Copenhagenization gebruiken? Steeds meer artikels en documentaires vergelijken Brussel en Kopenhagen. Helaas tonen deze aan dat er een gigantische kloof is tussen de twee hoofdsteden. Uiteraard draagt het heuvelachtige Brusselse landschap niet bij aan een aangenaam fietsen. Reden te meer om een overtuigende en aantrekkelijke infrastructuur te voorzien.

Brussel heeft enkele goede fietspaden, kijk maar naar de Havenlaan aan Tour & Taxis. Het probleem is dat deze fietspaden vaak abrupt stoppen, waarna de fietsers de kasseien – het fietswegdek bij uitstap – op moeten. Ook het Saincteletteplein is een treffend voorbeeld van hoe Brussel haar fietsers behandelt: daar waar het het meest kritisch wordt, wordt de fietser aan zijn lot overgelaten: geen fietspad of fietslicht dat de fietser begeleidt. Op de kaart lijkt het fietspadennetwerk nochtans vrij volledig. In realiteit blijkt echter dat het vaak om op de weg geschilderde stroken gaat. Deze geven misschien een goede indruk op plan, maar zijn in werkelijkheid alles behalve aantrekkelijk en veilig voor de onervaren, alledaagse fietser, laat staan voor een kind.

Zij die zowel in Kopenhagen als Brussel geleefd en gefietst hebben, getuigen hoe ze in Brussel schrik hebben in het verkeer; ze voelen zich onbeschermd. Naast het gebrek aan degelijke fietspaden, zijn er ook geen regels (denk aan de omhooggestoken hand wanneer men gaat stoppen) om een vlot fietsverkeer mogelijk te maken.

Verder is het zo dat het rijden met de auto nog steeds te veel gestimuleerd wordt. Hoewel parkeren duurder wordt, is er in Brussel een overvloed aan parkeermogelijkheden in de talrijke parkeergarages. Ook heeft 60% van de werknemers een bedrijfswagen die betaald wordt door de werkgever.

5% van de Brusselaars fietst. Er wordt van Brussel gezegd dat ze is blijven hangen in de jaren 70; dat Boedapest en Praag op sommige vlakken sneller vooruitgaan. Er is werk aan de winkel. Pogingen worden ondernomen om het fietsen aantrekkelijk te maken: de huurfietsen verspreid over de

hele stad bieden pendelaars een goedkope manier van verplaatsen aan. Het feit dat de stad zo dicht is en niet enorm veel groene zones heeft, maakt het fietsen echter niet aantrekkelijk. De massa die de autoloze zondag aantrekt, toont het potentieel van bredere autovrije stukken. Ook de Pic Nic The Street, de picknicks op de voor de gelegenheid afgesloten Anspachlaan, duiden op nood aan ademruimte in Brussel.

Brussel heeft een lange weg te gaan. Meer afgescheiden fietspaden zijn nodig; zeker de kruispunten moeten fietsvriendelijker aangelegd worden, met bijvoorbeeld fietslichten en -stroken. Kasseistroken moeten geasfalteerd worden. Een systeem dat mensen informeert over welke wegen het best te gebruiken zijn, zou het fietsgebruik stimuleren. Verder is ook politieke wil nodig. Democratische legitimering is daar een mooi woord voor: als de bevolking het echt wil, zal het er komen.

STATE OF MIND

Dat laatste is misschien het belangrijkste element. Het denkpatroon van de burgers moet veranderen. Wanneer je een Deen vraagt waarom hij/zij fietst, antwoordt die dat het leuk is, dat het een goede beweging is, dat het hem overal naartoe brengt zonder beperkingen, dat het sneller is dan trein en bus of dat het gemakkelijk is met kinderen. Velen verkiezen tijd om met hun familie te spenderen boven in de file staan. Een iemand zei: "It's what you do." In Kopenhagen is het vanzelfsprekend te fietsen. Het aanschaffen van een auto is er bijzonder duur, waardoor veel inwoners zich pas tussen de 30 en 40 jaar een eigen auto kunnen veroorloven. Op die leeftijd zijn ze zodanig gewend aan het dagelijks leven met de fiets, zelfs met kinderen, dat de fietscultuur er niet meer uitgroeit.

Kopenhagen heeft als doelstelling tegen 2025 de eerste koolstof-neutrale stad te zijn. Ambitueus, maar volgens de burgemeester niet onhaalbaar. Naast het, uiteraard, koolstof-vrije fietsen, zijn ook de treinen, hun energie halend van wind en water, koolstof-neutraal. En wanneer blijkt dat er zelf koolstof-neutraal geproduceerd bier op de Kopenhaagse markt is, kunnen we besluiten dat de ecologische focus ingebouwd is in de Copenhagen-way-of-thinking. Het is een state of mind, ver vooruit op anderen. Het is een state of mind, eentje waarin de fiets een onmisbaar element is.

Het lijkt erop dat in Brussel naast de infrastructuur, ook de state of mind op de een of andere manier ontbreekt. Men moet de wil om te veranderen en te fietsen tonen. Verbetering is mogelijk, maar er moeten keuzes worden gemaakt en een verandering van mentaliteit tegenover de auto is nodig. Kopenhagen toont hoe het kan. De stad met een uitgedachte stedelijke ontwikkeling is vorig jaar niet onterecht tot 's werelds meest leefbare stad uitgeroepen. Na zeven maand in Kopenhagen te leven, en te fietsen, kan ik deze titel enkel beamen. De stad is een verademing ten opzichte van Brussel. Voorlopig, want ik blijf geloven dat verandering in Brussel niet onmogelijk is.

Tekst: Hannelore Thomas

Beeld: wikipedia.com, lavenir.net, groenlicht.be

STADSFOTOGRAFE

Buiten de lijnen

De Onze-Lieve-Vrouwekathedraal.

Naast bouwmeesters en stadsplanners bestaan er tegenwoordig ook stadsdichters en stadsfotografen. Gedurende een bepaalde periode worden zij aangesteld om op hun eigen manier de stad te vatten in woorden of beelden. Voor de eerste lichting stadsfotografen van Antwerpen werd in 2010-2011 een groep van vijf fotografen uitgekozen: Maarten Vanden Abeele, Patrick de Roo, Elisabeth Broekaert, Dan Zollmann en Alex Salinas. Men beschrijft het doel als volgt: "De vzw Stadsfotograaf Antwerpen dient om het collectief geheugen van de stad visueel vast te leggen en een fotoarchief te creëren op lange termijn. Het ontstane fotoarchief is bedoeld voor alle Antwerpenaren, cultuur- en kunstminnende bewoners en bezoekers, fotografie liefhebbers en als naslagwerk voor onze toekomstige generaties. Op lange termijn zullen de beelden dus functioneren als een collectief geheugen van de stad." Een stad is niet één wereld met één gezicht en één verhaal. Via de lenzen van de stadsfotografen krijgen we de gelegenheid verschillende perspectieven binnen de stad te ontdekken. Verschillende steden in één stad.

Elisabeth Broekaert koos ervoor vier persoonlijke verhalen van Antwerpenaars te brengen in beeld en geluid. In haar foto's wil ze de hartslag van de stad vatten. Vier "alternatieve stadsgidsen" namen haar op sleeptouw. Ze vertelt aan Unité hoe zij haar opdracht als stadsfotografe heeft opgevat.

"In elk verhaal wordt o.a. een persoonlijk traject binnen 't Stad verwerkt: Marie-Louise was prima ballerina bij Het Ballet Van Vlaanderen, Erik is onderzoeker, Wannes medeoprichter van Scheld'apen en Key stadsgids... Zij tonen ons hun eigen plekken, eigen gebeurtenissen en feestelijkheden waarmee zij zich verbonden voelen in Antwerpen. Door de specifieke selectie van de verschillende persoonlijkheden met hun eigen karakters, passies, levensbeschouwingen, routines, overtuigingen, tradities, bezigheden, roepingen, obsessies, mysteries enz... ontdekken we wie en hoe er in Antwerpen geleefd wordt en krijgen we zicht op de stad met haar bewoners als belangrijke vertellers. Antwerpen is veel meer dan de haven, de kathedraal, de zoo, het steen, het Nachtegalenpark, de sinksenfoor, 't strand van Sint-Anneke... Ik wil het verhaal brengen van de mensen die daartussen en daarbinnen leven, de inwoners van hun multiculturele stad en hun geloof in hun cultuur."

Elisabeth Broekaert monteerde beeld en geluid telkens tot vier filmische portretten. Als documentaire fotografe was zij altijd al gefascineerd door het directe menselijke. Dankzij de combinatie van deze oprechte foto's met de stem van de stadsbewoners zelf, wordt een warm en divers beeld geschetst van vier stedelingen en 'hun Antwerpen', hun observaties, hun herinneringen die de stad verbeelden.

Zo is bijvoorbeeld Key Minnebo, een alternatieve spirituele stadsgids die onder ander houdt van het bijzonder licht dat in Antwerpen te vinden is. (afbeelding bovenaan)

Daken van het Zuiderspershuis in Antwerpen, waar Marie-Louise haar 70ste verjaardag vierde met een dansfeest.

Of Marie-Louise die na twee jaar in Rusland te hebben gewoond vertelt over haar hernieuwde liefde voor België. Voordien vond ze dat ze in 'het grijze land' woonde, maar nu houdt ze weer van alles. Van de daken die het landschap vormen, van de duivenmelkers, van de coureurs. Ze wou er zelfs een ballet over maken.

Op deze foto is Fort 8 in Hoboken te zien, dat in 2010 door Scheld'Apén werd ingenomen als 'werkkamp'. Ze sloegen er een maand lang hun tenten op met een troep jongelingen met talent maar zonder erkenning, muzikanten met liederen maar zonder publiek, kunstenaars die niet wetend zijn of ze artiest zijn, kortom met iedereen die hier op kamp wilde.

Wannes Cré wou als kind in de speeltuin van het Boekenbergpark wonen (totdat hij later te weten kwam dat dat verboden was) en richtte mee 'Scheld'Apén' op, een kunstnerwerkplaats die hij ook als een soort speeltuin beschouwt.

Dan is er nog Erik, die "in zo van die palenblokken" woonde van Renaat Braem en schetst hoe hij zijn kindertijd daar beleefde.

Zo vertelt elk zijn eigen impressie van het leven in de stad. Door even stil te staan bij deze vier verhalen, even te luisteren naar wat deze vreemden ons te vertellen hebben, worden we er weer aan herinnerd hoe divers een stad beleefd wordt. Ze wonen misschien bij ons om de hoek, het zijn misschien onze burens. Toch is de stad voor hen heel anders. Een stad bewaart verhalen. Haar pleinen dragen verschillende betekenissen. Haar straten en parken herbergen dromen. Misschien herinnert de stadsfotografie

ons vooral aan deze dingen.

Bekijk de montages van deze vier Antwerpenaren op de website van Elisabeth Broekaert: <http://www.elisabeth.broekaert.com/>. De andere fotoreeksen en meer informatie kan je terugvinden op de website <http://www.stadsfotograafantwerpen.be/>.

Tekst: Emilia Ockerman

MILAAN

Erasmus

Voorbij de Italiaanse alpen ligt Milaan. Op een heldere dag kun je vanuit het hart van Milaan de besneeuwde toppen van de Alpen waarnemen en zie je wellicht in de verte de grote Noord Italiaanse meren glinsteren in de zon.

Ze zeggen dat de liefde voor Milaan moet groeien, dat het even duurt voordat je de charme van deze drukke stad kan vangen en voelen en je weet waar je moet zijn. Ik kan mezelf alleen maar gelukkig prijzen dat ik hier lang genoeg vertoef. Aangekomen in Milaan had ik ook niet meteen het gevoel dat dit de stad van mijn dromen was. Grote appartementsgebouwen sieren de straat en het hysterische 'ge-claxon' is hier zowat even alledaags als een cappuccino in de morgen.

Kamers en appartementen worden nog ouderwets verhuurd met scheurblaadjes aan straatpalen. Na zowat elke papertje te hebben gebeld, bleek dit systeem toch niets voor mij te zijn. Twee weken en vier verhuizingen verder woon ik nu in een schattig oud huisje met twee Portugezen, een Spanjaard en een Franse. Al snel maakten we kennis met het Italiaanse woord 'DOMANI, DOMANI' wat resulteerde in: twee maanden zonder internet in het huis, drie weken zonder verwarming en een week zonder bed. Ondertussen 5 maand verder denk ik dat we nu wel alle problemen hebben gehad en een probleemloos tweede semester tegemoet kunnen. Geduld is hier een mooie deugd. Ook de aankomst in de Politechnico di Milano bleek niet zonder problemen te verlopen. De ontwerpstudio zat vol en volgens de man aan de studek was daar niets aan te veranderen en konden we voor hem part terug naar België vertrekken. Na wat heen en weer gmail, gebabbel en gestuur bleek dat het Italiaans systeem ook wel vrij flexibel kan zijn en overmeesterden we ons een plaatsje in de Urban design studio.

Doordat de politechnico zowel Architectuur, Design en Ingenieurswetenschappen aanbiedt, kom je in contact met andere interesses en disciplines wat het des te interessanter maakt. Bovendien bestaat de Politechnico 150 jaar en dit moest gevierd worden. Seminars, evenementen, tentoonstellingen en lezingen werden op touw gezet. Grote namen als Rem Koolhaas, David Chipperfield, Renzo Piano en Daniel Libeskind passeerden de revue. Buitengewoon interessant!

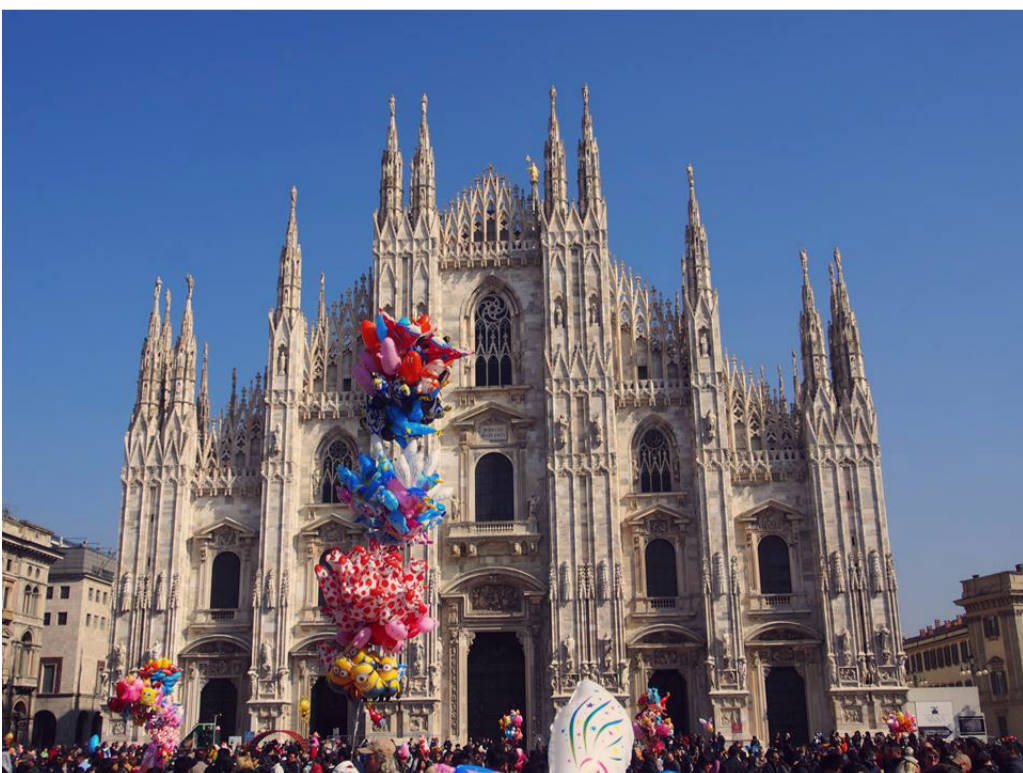
Dat de liefde voor Milaan moet groeien kan ik alleen maar beamen. Milaan is niet enkel de handelstad en de stad van mode en design, Milaan is de stad van zoveel meer: van verscholen tuinen en binnenplaatsen, van gele oude trammetjes die de stad doorkruisen, van kleurrijke markten en tijgermuggen in de warme zomer. De stad met twee rivaliserende voetbalclubs in hetzelfde stadion, waar concerten op het dak van de Duomo georganiseerd worden, waar de gouden Madonna altijd op het hoogste punt staat, de stad met oude stadspoorten en kanalen om langs de slenteren. Elke laatste zondag van de maand wordt er bovendien de 'Mercatone dell' antigguariato sul Naviglio Grande' georganiseerd. Dit is mijn favoriete dag, perfect om in het zonnetje langs het water uren te slenteren en te snuisteren in design spullen.

Milano is de bakermat van de apertivo, het mag dan wel bekend staan als een dure stad, de apertivo's waar je voor minder dan tien euro een cocktail krijgt en je kan eten zoveel je wilt, is de ideale manier om na een drukke dag bij te babbelen.

Het is de plek waar auto's dubbel geparkeerd mogen staan en waar Verde, Gucci en Da Vinci hand in hand gaan. Waar je je ook vertoeft in de stad, vergeet af en toe niet omhoog te kijken naar de mediterrane kleurige muren en luiken, de sierlijke balkons, de groene dakterrassen en de gordijnen die wapperen in de wind. Hoewel Milaan niet de architectuurstad bij uitstek is, is het rijk aan galerijen, tentoonstellingen, exposities, evenementen, kortom voor elk wat wils. Hangar Bicoccas is mijn favoriet, het ligt wat buiten de stad, maar heeft een wisselend programma aan hedendaagse kunst. Bovendien vindt de beroemde design week hier ook plaats in april en ook sporen van de expo 2015 zijn al in de stad te bespeuren.

Milaan is dan wel druk, noordelijk en altijd in beweging, maar ook gewoon heerlijk Italiaans.

Tekst & beeld: Josephine Van Haverbeke

TUINIEREN IN HARTJE BRUSSEL

Reportage

Al enkele jaren zet Brussel zich als stad in om zich meer en meer te richten op duurzame ontwikkeling. Dit uitte zich niet enkel op het energiezuinig maken van gebouwen en investeren in nieuwe huisvesting, maar collectieve groene ruimten werden meer en meer een item. Collectieve moestuintjes groeien her en der op plekken die voordien verlaten terreinen of oude wijken waren. Het kweken van groenten is niet alleen goed voor het groen in de stad, meestal zorgt het ook voor een nieuwe frisse dynamiek in de wijk. De gekozen moestuinjes tonen goed hoe dit concept in een drukke stad vele bewoners kan aanspreken.

Tekst: Liese Bosmans, Stien Pauwels, Jana Van Humbeek, Wouter Verbiest

PARTICIPATIEVE TUINEN IN ETTERBEEK

Een van de projecten die bijdragen tot het realiseren van biodiversiteit en een groen netwerk in Brussel en zijn randgemeenten, zijn de participatieve tuinen in Etterbeek. Dit is een zeer verstedelijkte gemeente met hoge bevolkingsdichtheid waar maar weinig groene ruimte aanwezig is. Het was het gemeentebestuur zelf die het idee van deze tuinen naar voren schoof. Men wou een aanvullende groene ruimte in combinatie met collectieve moestuinen realiseren en het moest tevens dienst doen als nieuwe ontmoetingsplek voor de inwoners van de gemeente.

De gemeente voorzag hiervoor een lang, smal stuk grond, gelegen langs de spoorweg en ging het vervolgens samen met plaatselijke verenigingen aanpakken. In maart 2009 openden de moestuinen en sindsdien werden er verscheidene activiteiten gehouden. Het terrein zelf omvat niet enkel moestuintjes maar werd onderverdeeld in verschillende zones. Voor iedere zone van de tuin staat een vereniging in die het gebied verzorgt in samenwerking met bewoners. Deze verenigingen werken op autonome wijze en de opbrengst van de gewassen gaat voor tachtig procent naar de deelnemers en de rest wordt gebruikt voor activiteiten voor bezoekers. Er werd ook een ontspanningszone voorzien, een collectief composteerterrein en een boomgaard met oude inheemse boomsoorten. Op het terrein produceren bijen ook honing in de bijenkorven die het terrein ontsluiten.

Beeld: potagersurbain.be

OOGSTEN OP HET BALKON VAN DE KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Een ander initiatief is dat van de moestuin op het balkon van de Koninklijke Bibliotheek van België, dat van start ging in 2012. Dit 350 vierkante meter balkon wordt ingezet als groentetuin met seizoensgebonden producten. Het is uitgerust met insectenhotel, 500 zakken uit geotextiel en een geodetische serre, waar biologische zaden worden gezaaid alvorens ze buiten uit te planten.

Bij de start van het project werden buurbewoners meteen betrokken door workshops te organiseren voor het naaien van zakken uit geotextiel en het bouwen van een heus insectenhotel gemaakt van recuperatiemateriaal. Onder andere zonnepanelen en regentanks zorgen ervoor dat het project volledig zelfvoorzienend is. Wat gebeurt er nu met al dat lekkers? De groeten gaan deels naar de cafetaria en worden deels verkocht aan slow-food restaurants in de buurt. Zo worden de groenten niet verder verdeeld dan 5 km vanaf de plaats van productie.

Beeld: presscenter.org

1000 ZADEN EN KUNSTEN

In afwachting van een groot immobiliënproject besloot WIELS, Centrum voor Hedendaagse Kunst in hartje Brussel, het verwilderde terrein naast hun centrum gelegen, samen met BLI:B (Nederlandstalige bibliotheek) en La Maison des Jeunes de Forest grondig onder handen te nemen. Het werd een gezellige moestuin die ze samen met een vijftigtal burens onderhouden. De plek vormt een rustplek in de buurt die voor iedereen toegankelijk is. Samen met een aantal kunstenaars werden er ook artistieke workshops gehouden voor kinderen. Met de resultaten werd de lange muur langs de moestuin bekleed, wat de buurt doet opfleuren en graffiti tegenhoudt.

Wat WIELS voor die buurt doet, is heel waardevol. Het is zeker niet de eerste keer dat het kunstencentrum de buurt wil betrekken. Zo worden er ook regelmatig ateliers aangeboden voor allochtone vrouwen uit de buurt om ze bij elkaar te brengen en hun creativiteit tot uiting te laten komen. Deze initiatieven moeten gekoesterd worden in een buurt met zeer grote diversiteit. Nu zitten verschillende buurtbewoners hier samen te kuieren en wordt de samenhang versterkt. Het lijkt dat in 'duizend zeden' het sociale idee wel van groter belang is dan het idee om een groenere stad te maken. Zeker en vast een geslaagd initiatief.

Beeld: wiels.org

STADSBOERDERIJ IN ANDERLECHT

Ook op grotere schaal worden zulke initiatieven georganiseerd. Zo zal het dak van het slachthuis van Anderlecht in de loop van dit jaar uitgroeien tot een enorme groenteboerderij van drieduizend vierkante meter. De hal eronder zal verschillende winkels bevatten, waarin je onder andere de geteelde groenten zelf kan kopen. Een restaurant zal hierbij aansluiten en ook de stadsboerderij zelf zal voor het publiek toegankelijk worden. Er wordt vooral gericht op groenten uit eigen streek zoals spruitjes, salade, witloof en asperges. Op deze manier wil men buurtbewoners in aanraking laten komen met het telen van groenten en tegelijk een aantal banen creëren in een buurt met grote werkloosheid en niet te vergeten een aantrekkelijke groene omgeving maken voor iedereen. Dit project maakt deel uit van het groot masterplan voor heel de herbestemming van de site. Brussel is niet de eerste met een stadsboerderij in het midden van de stad. Eerder werden al in Rotterdam en New York dit soort initiatieven genomen met een succesvol resultaat.

Ook al is dit project op een heel andere schaal dan de kleine initiatieven van vrijwilligers en steekt hier steeds meer een commerciële factor de kop op, toch hebben al deze initiatieven één en hetzelfde doel: de Brusselaars meer groenten leren kennen, hen laten buitenwerken en zeker ook de dynamiek van de wijk verbeteren door meer sociale contacten. Op het effect van het project is het nog een tijdje wachten, maar de eerste steen hiervan werd half november alvast gelegd. Het verdere verloop van het project zal dus zeker nog gevolgd worden.

Beeld: duurzamestad.be

DE VOORDEUR VAN DE STAD

Column Patrick Janssens

Vandaag is het bij wie denkt over de leefbaarheid van onze steden bon ton om de centrale plaats van de auto in vraag te stellen. Zelfs in Brussel heeft de nieuwe burgemeester zijn college zo ver gekregen het Brouckèreplein, een groot gedeelte van de Anspachlaan en de omliggende straten autovrij te maken. En ook al is er kritiek op het concrete plan en op de voortvarende manier waarop de beslissing werd genomen toch kan van een ware trendbreuk gesproken worden. En zoals u weet is er in de hemel meer vreugde over één zondaar die tot inkeer komt dan over negenennegentig rechtvaardigen die geen inkeer nodig hebben.

Maar als iedereen in dezelfde richting loopt is er plaats voor één iemand die de andere richting uitloopt. Bij Barcelona wordt de bal eindeloos lang rondgetikt in één tijd dus is er plaats voor één individualist die met de bal aan de voet door de vijandige verdediging heen dribbelt. Ik was dan ook bijzonder geïntrigeerd toen een interview met toparchitect Stéphane Beel in De Tijd werd aangekondigd met de uitspraak: "Pas op met de trend om alles autovrij te maken". Ik herinnerde me een gesprek dat ik met mijn vrouw had op het terras van Mappa Mundo aan de Sint-Gorikshallen in Brussel. We vonden het niet aangenaam dat er zoveel auto's circuleerden terwijl we genoten van onze Maredsous. Na een kort gesprek kwamen we tot de conclusie dat die auto's ons weliswaar stoorden maar dat een autovrije zone toch ook het signaal zou geven dat deze plek eerder voor toeristen bedoeld was terwijl het vandaag een bruisende uitgaansplek voor Brusselaars is (waar bewoners uit de onmiddellijke omgeving dan weer last van hebben). Dit maar om duidelijk te maken dat ik geen fundamentalist ben waar het de plaats van de auto in de stad betreft. Ik heb er zelf één. Maar ik heb wel een probleem met een stad die op maat van de auto wordt ingericht in plaats van op maat van de mens. Stéphane Beel is niet de eerste de beste. Hij schonk Antwerpen immers de uitbreiding van De Singel waarop in kapitalen het woord 'ARCHITECTUUR' staat. Benieuwd dus naar wat hij hierover te vertellen heeft.

Citaat uit De Tijd van 9 maart 2014 : "In Gent willen ze de fly-over, de snelweg die als een glijbaan tot in het hart van de stad komt, weg. Hij vindt dat een dom idee. 'Het is de mooiste entree in de stad. Op de brug heb je dat prachtige zicht op de skyline en de torens, en dan duik je naar beneden, de stad in. Langs de voordeur. Want de auto die komt toch.' "

Ik had verwacht dat Beel een genuanceerd verhaal zou houden. Dat je inderdaad niet moet overdrijven, dat winkels en restaurants moeten kunnen bevoorradat worden, dat ook gezinnen een auto hebben die moet kunnen gestald worden, dat je moet kunnen laden en lossen voor je deur... Maar neen hoor, hier is een ouderwetse modernist aan het woord (wat een oxymoron). En ik denk niet langer aan het terras van Mappa Mundo maar aan de Singel. Vanuit het nieuwe restaurant daar heb je een bijna poëtisch uitzicht over de Antwerpse ring. Een ring die veroemd wordt omdat hij terecht de Kleine Ring wordt genoemd en de Grote er nooit gekomen is, omdat hij zo dicht bij de stad ligt, omdat de onmiddellijke omgeving zoveel fijn stof en lawaai te slikken krijgt. Maar vanachter het geluidsdichte glas in het restaurant van De Singel waant men zich terug in de hoogdagen van de freeways. Je voelt wat onze planners moet gedreven hebben toen ze de Kleine Ring aanlegden en toen ze aan het einde van de E19 een strook klaar legden om de autostrade tot in het hart van onze hoofdstad door te trekken. En wie zich afvraagt waarom de gevelrij op de Meir in Antwerpen ter hoogte van de Wapper onderbroken wordt door een nutteloos plein moet maar even op Google Maps kijken om te zien hoe dit plein klaar ligt om via de Vogelmarkt en de Plantin Moretuslei doorgetrokken te worden tot de oprit Borgerhout. Een autostrade tot op de belangrijkste winkelstraat in Monopoly, wat wil je meer?

Zonder het zo te bedoelen geeft Beel het beste argument waarom die fly-over in Gent zo snel mogelijk weg moet. Je komt met de auto de stad binnen via de voordeur. Ik ben niet tegen de auto, ik heb er zelf één. Maar ik kom er niet mee binnen via de voordeur en ik zet hem zeker niet in mijn woonkamer.

Bouw fly-over Gent. (bron: gentcement.be)

[TO DO]

Stad & Architectuur

Lezingen in STUK

do 27.03.2014

➔ EXYZT (FR, DIV. UK)

do 24.04.2014

➔ Lacaton & Vassal (FR)

BRUSSELS
KUNSTOVERLEG

.....
29.04. - 30.04

Colloquium
Canal Days 2014

Locatie: 'The Egg'
Barastraat 175, Brussel

Atomium

MOBILIA, 100 jaar
design door Belgische
architecten

De Singel

➔ Tentoonstelling

▣ PASTICCIO, VR 21 FEBRUARI 2014 - ZA 7 JUNI 2014

▣ RE: Work Brussel, WO 12 MAART 2014 - ZA 7 JUNI 2014

Vectorworks

Bogdan & Van Broeck
Studio Daniel Libeskind
Zaha Hadid (Pritzker Architecture Prize)
Peter Zumthor (Pritzker Architecture Prize)
Toyo Ito (Pritzker Architecture Prize)
Robbrecht en Daem
Wiel Arets
Verdickt & Verdickt
DMOA
Office KGDVS
BUUR
Bob361
Matteo Thun
Coussée & Goris

Zij kiezen voor
Vectorworks.
Jij ook?

Download nu je gratis studentenversie op:
student.myvectorworks.net

En vergeet niet: tot één jaar na je stage koop
je de professionele software met **33% korting.**
Omdat we jong talent graag mee op weg zetten.

Meer informatie op:
student2pro.vectorworks.be

